

SOSIOLOGISK POLIKLINIKK
RAPPORT 16-4

På oppdrag fra
Trondheim kommune

Bylivsinnsikt:
En metodisk tilnærming til
utforskning av byrom

Marianne Skaar
Tarjei Hanken
Tor Anders Bye
Lisbeth Elvira Levang
Aksel Tjora

SOSIOLOGISK POLIKLINIKK
POST@SOSPOL.NO • TLF: 918 97 611
BRATTØRGT 8 • 7010 TRONDHEIM

Innholdsfortegnelse

1 Innledning og bakgrunn	3
2. Tidligere forskning og metodiske tilnærminger	4
2.1 Chicagoskolen	4
2.2 William H. Whyte og tidlig bruk av time-lapse	4
2.3 Jan Gehls studier av byrom	4
3. Passiarteori	5
3.1 Passiare linjer	6
3.2 Passiare soner	6
3.3 Passiare linjer og soner i kombinasjon	6
3.4 Passiare nav	7
3.4 Potensialet i passiar	7
4 Bylivsinnsiktens metoder	7
4.1 Metodepakke: Bylivsinnsikt	8
4.1.1 Sammenheng mellom passiare former og metodevalg	8
4.1.2 Telling	8
4.1.3 Observasjon	9
4.1.4 Intervjuer	10
4.1.5 Eksperimentelle metoder	11
4.1.6 Bruk av stillbilder, video og time-lapse	12
5 Uttesting i case	12
5.1 De tre casene	13
5.1.1 Klæbuveien	13
5.1.2 Teknobyen (Dalsenget torg)	13
5.1.3 St. Olavs (Håkon Jarls gate og Olav Kyrres gate)	13
5.2 Evaluering av metodene	13
5.2.1 Evaluering av telling og utvikling av nytt telleskjema	14
5.2.2 Evaluering av kvalitativ metode og utvikling av observasjonskriterier	14
5.2.3 Evaluering av intervju som metode og forslag til intervjuguide	16
5.2.4 Evaluering av eksperimentelt metodisk design	17
5.3 Evaluering av teknologiske hjelpemidler	18
5.3.1 Evaluering av stillbilder, video og time-lapse data	19
5.3.2 Analyse av video og time-lapse data	19
5.3.3 Mer detaljert om time-lapse oppsett	20
7. Oppsummering av empiriske funn	21
7.1 Klæbuveien	21
7.2 Teknobyen	22
7.3 St. Olavs Hospital	23
8. Etske hensyn i bylivsforskning	23
9. Refleksjoner og anbefalinger	24
10. Etterord	25
Referanser	25

1 Innledning og bakgrunn

Sosiologisk Poliklinikk har på oppdrag for Trondheim kommune utarbeidet metoder for å kartlegge byliv i Kunnskapsaksen, kalt *Bylivsinnsikt*. Overordnet skal Bylivsinnsikten gi systematisk og kvalitativ informasjon om kvaliteten på og bruken av byrommene i Kunnskapsaksen og i undersøkelser av byrom generelt.

Innsatsen er i samarbeid med kommunen lagt til områder relevant til eller i direkte tilknytning til fremtidig videreutvikling av NTNU sin Øya-Gløshaugen-campus; Klæbuveien, "Teknoaksen" og St. Olavs Hospital (Olav Kyrres gate og Håkon Jarls gate). Hensikten med det konkrete valget av områder er å få et godt analysegrunnlag for å utarbeide strategier og handlingsplaner for utvikling av byrommene. Det skal også være et hjelpemiddel for å gjøre riktige prioriteringer.

Oppdraget har imidlertid et primært mål å videreutvikle og operasjonalisere metoder for en bylivsanalyse gjennom intervjuer og ulike former for registreringer. Et mål med oppdraget er å bruke ulike byrom i bycampus som testarena for utforskning av etablerte og innovative metoder. Et viktig premiss er at kvaliteter i disse byrommene og hvordan de brukes vil legge føringer for relevante metoder.

Sosiologisk poliklinikk har blitt med i prosjektet ut fra spesiell kompetanse innenfor kvalitativ forskning. I så måte bygger vår tilnærming på ulike varianter av kvalitativ datagenerering og analyse og gir et annet innblikk i byliv enn de kvantitative tilnærminger vi for eksempel finner i København kommunes opplegg som mest bygger på målinger. For å markere at vi ikke er mest opptatt av målinger og regnskap (bylivet forstått kvantitativt), men innhold, forståelse og fortolkning (bylivet forstått kvalitativt) har vi valgt å bruke ordet "innsikt" heller enn "regnskap", altså *Bylivsinnsikt*.

Et viktig poeng med de kvalitative analysene er at vi ikke begrenser vår interesse til målbare størrelser, slik tendensen blir innenfor "bylivsregnskap", men kan søke etter ulike nyanser, også knyttet til opplevelser av byrom, i tillegg til eksperimentelle design. Når opplevelse av byrom skal måles kvantitativt må man strukturere parametre på forhånd. Med en kvalitativ tilnærming kan vi nettopp oppdage aspekter ved byrom som undersøkelsens ansvarlige ikke må ha satt opp på forhånd.

Rapporten vil først gi et overblikk over tidligere tilnærminger til studier av byrom, deretter et kort presentasjon av teori om passive soner (Tjora 2016), som vi bygger mye av vår tilnærming på. Rapporten tar deretter for seg metoder og uttesting av metoder.

2. Tidligere forskning og metodiske tilnærminger

I vårt arbeid med å utarbeide et metodisk opplegg for studier av byrom for Trondheim kommune, har vi latt oss influere av tidligere forskning benyttet for å analysere byrom. Vi vil derfor redegjøre svært kort for noe av denne forskningen, med vekt på det metodiske.

2.1 Chicagoskolen

Chicagoskolen er en retning innenfor amerikansk sosiologi, og refererer til den omfattende byforskningen ved universitetet i Chicago i mellomkrigstiden (fra 1915 til rundt 1940). Miljøet er spesielt kjent for sine bidrag til forskning på temaer som byutvikling, urbane endringsprosesser og kriminalitet. Et av disse bidragene er *humanøkologien* som tar utgangspunkt i en økologisk modell, der forskningen rettes mot et bestemt avgrenset område, for å studere fordelingsmønstre, formvariasjoner og utviklingstrekk i storbyen (Schiefløe 1985). Av chicagoskolens teoretikere er vi mest influert av William F. Whyte som regnes som en pionér innen deltakende observasjonsstudier. Hans studie *Street Corner Society* (W.F. Whyte 1943) blir regnet som et av retningens mest kjente bidrag.

2.2 William H. Whyte og tidlig bruk av time-lapse

William H. Whyte (må ikke forveksles med allerede nevnte William F. Whyte), er en annen sosiolog som har hatt stor innflytelse på utforskning av byrom. I prosjektet *The street life project* som ble satt i gang på 1970-tallet studerte Whyte med flere hvordan plasser, parker, andre offentlige rom og *ikke-steder* ble tatt i bruk. Hovedsakelig benyttet de observasjon som metode, både ved hjelp av penn og papir, men også mer eksperimentelt ved å sette opp kameraer og bruke time-lapse-filming for å kunne analysere stedets rytme over lengre tidsperioder. De gjennomførte også intervjuer med personer i områdene de studerte for å få mer informasjon om hvorfor de var der og hva de syntes om byrommet. Studiene ble supplert med kvantitativt materiale, eksempelvis tellinger.

2.3 Jan Gehls studier av byrom

Den danske arkitekten Jan Gehl er kjent for sine systematiske registreringer og observasjoner av byrom, med utgangspunkt i en interesse for "livet mellom husene" kalt *Bylivsregnskap*. Metoden er ment å måle byrommets kvalitet ved å registrere og kartlegge bevegelse, aktivitet, opplevelser og holdninger. Tallene og registreringene er sjeldent relevante i seg selv, men må brukes i en komparativ forstand. Dette kan gjøres for eksempel ved å undersøke endringer over tid, eller sammenligne ulike byrom. Det er derfor viktig å etterstrebe nøyaktighet i målingene. I boken *How to Study Public Life* (Gehl og Svarre 2013) presenteres ulike systematiske tilnærminger som kan tas i bruk:

- *Telle*, for eksempel registrere antall gående, sittende, syklende personer
- *Kartlegge* ("mapping") hvor i byrommet personer oppholder seg

- *Skissere bevegelsesmønstre* (“tracing”), f.eks. tegne dette som linjer i et kart
- *Fotfølge* (“tracking”) personer ved å se på tempo, valg av rute, aktiviteter
- *Se etter spor* av menneskelig aktivitet, f.eks. på gressplener eller snø
- *Fotograferer og filme* hvordan byrommet blir tatt i bruk
- *Bruke dagboksnotater* for å notere observasjoner mer i detalj
- *Test-gå* ulike ruter for å registrere f.eks. tidsbruk og mulige hindere på veien

Relevante hypoteser som trekkes frem for utforskningen er hvor mange? hvem? hvor? hva? og hvor lenge? (Gehl og Svarre 2013).

Jan Gehls bylivsregnskap har vært inspirasjonskilde til flere norske prosjekter innen byutvikling. Noen av disse er:

- Kristiansand (Statens Vegvesen)¹
- Oslo (Gehl, Oslo kommune)²
- Hamar (Gehl, Hamar kommune)³
- Fredrikstad (Rodeo, Fredrikstad kommune)⁴
- København (Gehl, København kommune)⁵

3. Passiar teori

I byutvikling er det viktig å legge til rette for bruk av fysiske områder som sosiale møteplasser. Passiar teori (Tjora 2016) kan bli brukt for å si noe om hvordan sosial interaksjon blir påvirket av utformingen av et spesifikt fysisk område. Med ordet *passiar* mener vi en uformell prat eller samtale, et tilfeldig møte, eller en prat i forbifarten. Ved å se på hvilket potensiale for passiar som finnes i et område kan vi si noe om kvaliteten for sosial interaksjon.

Potensialet for passiare møter kan endre seg avhengig av tidspunkt på dagen, værforhold, ukedag eller årstid, i tillegg til at dette vil være relatert til fysiske strukturer. En sti i parken har for eksempel mindre potensial en ruskete høstkveld enn på en varm solskinsdag. Passiare soner kan også legge til rette for ulike grader av *interaksjonspåskudd* (Henriksen og Tjora 2014) ved at de har elementer som kan trigge kommunikasjon mellom folk, som kunstverk, næringsvirksomhet eller andre elementer. Ulike typer møter og ulike former for sosial interaksjon skjer i passiare linjer, soner, eller kombinasjonen av disse.

¹ http://www.vegvesen.no/_attachment/188607/binary/456069

² <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/prosjekter/levende-oslo/>

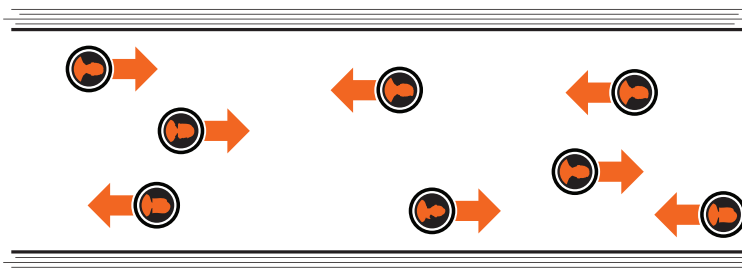
³ <http://www.hamar.kommune.no/article40240-7448.html>

⁴ https://www.fredrikstad.kommune.no/Documents/Prosjekter/Case-Frstad/Rapport_Case_Fredrikstad.pdf

⁵ <http://www.kk.dk/artikel/bylivsregnskab>

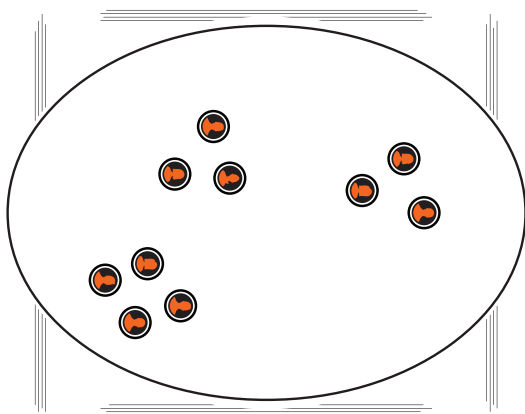
3.1 Passiare linjer

Passiare linjer finner vi langs gang- og sykkelstier der det finnes potensiale for å møte andre forbipasserende. Interaksjon kan oppstå ved et anerkjennende “nikk”, et “hei”, eller at to møtende personer stopper opp for å slå av en prat.

3.2 Passiare soner

En passiar sone er et område som brukes av flere mennesker til forskjellige formål. Dette kan være nærbutikken som virker som en møteplass for dem som bor i nærheten, eller en kafé i sentrum som frekventeres av stamkunder.

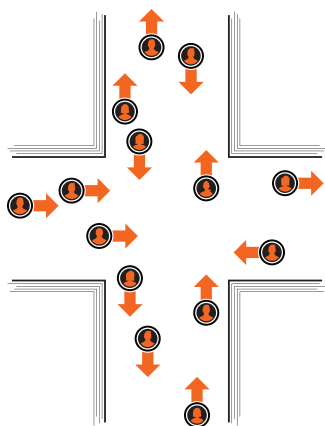

3.3 Passiare linjer og soner i kombinasjon

Passiare linjer og soner i kombinasjon refererer til områder som både har oppholdssoner og gjennomfartsårer. Dette finner man ikke minst ved fortauskaféer, hvor fortau (linje) møter kafé (sone). Et godt eksempel har vi i Trondheim på Bakklandet, der de mange fortauskaféene utgjør passiare soner, i møte med samt sykkelsti, gangfelt og gate for motoriserte kjøretøyer, som utgjør passiare linjer. Her sitter cafégjestene skulder-til-skulder, tilgjengelige for hverandre og forbipasserende i begge retninger. Det passiare potensialet i slike områder er meget stort.

3.4 Passiare nav

Passiare nav har vi i kryss mellom to eller flere passiare linjer, eksempelvis et torg, et veikryss eller møtende gjennomfartsårer. Her møtes folkestrømmer fra flere kanter, og det er derfor et stort passiert potensial. Andre eksempler på passiare nav kan være kjøpesenter med møtende handlegater, eller kontorbygg der et felles kantineområde danner et vrimleareal mellom ulike foretak.

3.4 Potensialet i passiar

Grunnen til at vi vektlegger disse passiare formene er at de danner et utgangspunkt for koblinger mellom det sosiale livet og bygd (infra)struktur. Innsikten fra dette danner grunnlaget for hva slags metoder vi foreslår.

4 Bylivsinnsiktens metoder

Som nevnt innledningsvis ønsker Sosiologisk Poliklinikk å introdusere et mer kvalitativt metodisk aspekt til utforskning av byrom. I mange av de foreliggende evalueringene av byrom ser vi en tendens til at kvantitative tilnærminger velges til fordel for kvalitative. Dette gjelder for eksempel Miljøpakkens tellinger. I Jan Gehls bylivsregnskap er en rekke kvalitative metoder inkludert, men det kan synes som det er tellingene som i størst grad benyttes siden denne metoden er mindre tidkrevende. Det samme gjelder for surveyundersøkelser der man kan generere store mengder strukturerte data over et kort tidsrom.

Problemet med vekten på kvantitative undersøkelser er at man da mister utfyllende informasjon om *hvorfor* folk bruker byrommet, *hvordan* de betrakter det, og *hva* som gjør det til et kvalitativt godt rom å være i. Dette vil vanskeligere la seg fange opp med forhåndsdefinerte kategorier (surveys). I stedet for at respondentene vurderer gitte kategorier på en gradert skala, kan man med kvalitative intervjuer få informasjon om hva de faktisk mener om byrommene de benytter seg av, hvor de bruker sine egne ord.

4.1 Metodepakke: Bylivsinnsikt

Metodepakken *Bylivsinnsikt* består av tellinger, observasjon og intervju, med en anbefaling av hvilke metoder som egner seg best i ulike former for byrom. Vi vil her kort beskrive de ulike metodene, hvordan de bør utføres, og hvilke hensyn som bør tas når hver enkelt metode skal benyttes. Vi gir også en oversikt over teknologiske hjelpemidler som kan benyttes. Vår utdypende vurdering av de ulike metodene og hvordan vi har utformet Bylivsinnsikten er nærmere beskrevet i kapittel fem.

4.1.1 Sammenheng mellom passive former og metodevalg

I byromsstrategien til Trondheim kommune (2016) opereres det med ulike følgende typer byrom; torg og plasser, ankomstplasser, parker, allmenninger, gårdsrom. I våre undersøkelser opererer vi med de noe mer teoretiske rettede passive linjer, soner og nav (se kapittel 3). Hvilke metoder som bør anvendes avhenger av hvordan byrommet defineres:

- På steder som utgjør *passive linjer og nav* (liknende byrom som Klæbuveien, St.Olavs og Teknobyen) anbefaler vi bruk av telleskjema med observasjonsfelt.
- På steder som utgjør *passive soner* (eksempelvis Bakklandet, Solsiden og Høgskoleparken) anbefaler vi spontane fokuserte intervjuer (med bruk av diktafon eller spørreskjema) og observasjon etter standardiserte observasjonskriterier eller telleskjema med observasjonsfelt. Telling er også benyttet her.
- På steder som utgjør *passive linjer og soner i kombinasjon* (eksempelvis Bakklandet og Trondheim torg) vil metodene være de samme som skissert over.

Ved å knytte metoder til slike *sosio-materielle konstellasjoner* heller enn typer byrom (torg og plasser, ankomstplasser, parker, allmenninger, gårdsrom) kan vi frigjøre oss fra en historisk og tidvis diffus kategorisering og tilrettelegge metoder etter en nåtidig, mer transparent og bruksorientert karakteristikk av byrom.

4.1.2 Telling

Telling er en kvantitativ metode for å registrere observasjon hvor aktivitet i området blir registrert i et standardisert telleskjema. Tellingene foregår over fastsatte tidsperioder for å registrere ulike typer aktivitet i et byrom, eksempelvis hvilken form for transport som benyttes. Siden telling er en kvantitativ metode er det utfordrende å registrere opphold på en tilfredsstillende nyansert måte. Derfor inneholder telleskjemaet et kvalitativt observasjonsfelt som tillater den som registrerer å beskrive opphold og situasjoner i byrommet.

Tellingene gjøres på samme måte som vanlig⁶, men i tillegg til å telle aktivitet, legges det opp til en beskrivelse av opphold i telleskjemaet. Dette kan gjennomføres på følgende måte:

- I kolonnen *Opphold*: Beskriv hva som skjer under oppholdet. Hva gjør de som stopper opp? (Står, sitter, interagerer med andre forbipasserende, interagerer med omgivelsene). Omtrent hvor lenge varer oppholdet? Påvirker dette øvrige omgivelser på noen måte?
- I kolonnen *Andre kommentarer*: Noter hendelser som utmerker seg.

TELLESKJEMA MED KVANTITATIVE OG KVALITATIVE DATA								
BEVEGELSE / GJENNOMFART							OPPHOLD	
TIDSINT.	GÅR	JOGGER	SYKLER	BARNEVOGN RULLESTOL RULLATOR	RULLEBRETT SPARKESYKKEL RULLESKØYTER	MOTORISERT KJØRETØY: BIL (b) MOTORSYKKEL (m)	KOMMENTÉR (Står? Sitter? Hva gjør de? Hvor lenge?)	ANDRE KOMMENTARER
____ : ____								
____ : ____								

4.1.3 Observasjon

Kvalitative observasjonsstudier brukes til å registrere *hvordan* et område blir brukt av andre mennesker. Vi anbefaler standardiserte observasjoner med forhåndsdefinerte observasjonskriterier. Disse beskrives nedenfor. I Bylivsinnsikten anbefaler vi å skrive “stemningsrapport” flere ganger i løpet av datainnhenting. Dette kan fange opp hvordan vær, temperatur, støy, sterke lukter og andre sanseinntrykk preger byrommet. Hensikten er å ta høyde for faktorer som kan påvirke aktiviteten i området (eksempelvis at det er folketomt fordi været er dårlig). Dette kan gjennomføres på følgende måte:

- Før tellingene begynner skrives en “stemningsrapport” basert på foreslåtte observasjonskriterier.
- Hver annen time benyttes ti minutter til på nytt å skrive “stemningsrapport”.
- Dette bør suppleres med telleskjemaet skissert over.

⁶ Dette innebærer å telle alle som passerer en tenkt linje i byrommet. Vi anbefaler at de som utfører tellingene får et kart med inntegnet tellelinje. Tellingene utføres i nøyaktig ti minutter hver time (for eksempel XX:20 - XX:30).

KRITERIER:

Vær og følelse av temperatur

Støy

Sterk lukt

Tempo (går/sykler fort/sakte?)

Aktiviteter i området

Bekledning (hva har folk på seg?)

Oppholder noen seg på stedet? Hva gjør folk?

Sammen/alene?

Annet bemerkelsesverdig?

4.1.4 Intervjuer

Spontane fokuserte intervjuer er intervjuer som foretas spontant i byrommet man undersøker. Dette er korte intervjuer, på vanligvis mellom tre og femten minutter, knyttet til spesifikke tema for utforskning. Den korte intervjuformen egner seg når folk er i farten, men likevel kan vise seg å ha noen minutter til overs. Denne typen intervjuer gir detaljert informasjon om hva de som bruker byrommet synes om det: hvorfor de befinner seg der og hva de anser som positive og negative kvaliteter. Slik informasjon er vanskelig å fange opp i et spørreskjema som bruker forhåndsdefinerte svar, eller svaralternativer gradert på en skala.

For å ta høyde for dette har vi utformet en kombinert intervjuguide og standardisert spørreskjema. Spørsmålene i spørreskjemaet kan altså brukes som en intervjuguide til spontane fokuserte intervjuer med diktafon, eller som spørreskjema der svarene registreres med penn. Spørsmålsformuleringene er noe forskjellig utformet for passiare linjer og soner, alt etter hvor undersøkelsen gjøres. Intervjuene kan gjennomføres på følgende måte:

- Formuler en passende introduksjon for utspørringen. Her beskrives formålet med studien og hvem som er oppdragsgiver. Et eksempel kan være *“Hei, mitt navn er *** Jeg gjennomfører en undersøkelse på vegne av *** I denne sammenheng skulle jeg gjerne stilt deg noen spørsmål om ***. Det tar ca. 3-5 min (sett inn omtrentlig tidsramme)”*. Tidsrammen bør justeres underveis, når man har et bedre innblikk i hvor lang tid undersøkelsen tar.
- Det kan være en fordel å være to personer (for å kunne stille oppfølgingsspørsmål, sjekke at alle spørsmål er stilt, notere ned svar og for intervjuerens egen trygghet), men det kan også gjennomføres av en person.
- Forsøk å legge til rette for en uformell og trygg intervjusituasjon.
- Vanlig høflighet er en selvfølge, ta avslaget med et smil.
- Under et intervju kan man møte på “vanskelige informanter”, spesielt to typer er vanlige: den snakkesalige og den kortfattede. Det kan være greit å

informere om at intervjuere kan avslutte samtalen på en høflig måte om informanten bruker overdrevent mye tid til å besvare spørsmålene.

INTERVJUSKJEMA

BYROM / GATE: _____ INTERVJUET AV: _____
DATO & UKEDAG: _____ TIDSPUNKT: _____

PASSIARE LINJER: HVOR KOMMER DU FRA NÅ? HVOR ER DU PÅ VEI NÅ? HVORFOR GÅR DU HER?	PASSIARE SONER: HVORFOR ER DU HER NÅ?
BOR ELLER JOBBER DU I NÆRHETEN? HVOR?	
HVORDAN KOM DU DEG HIT? ☐ GIKK ☐ SYKLET ☐ ANNET: _____	
KAN DU NEVNE NOEN POSITIVE SIDER VED STEDET HER? OG NOEN NEGATIVE? HVA ER DET SOM GJØR AT DU VELGER Å GÅ AKKURAT HER FREMFOR ANDRE STEDER?	
HVOR OFTE PASSERER DU HER? ☐ DAGLIG ☐ FLERE GANGER I UKEN ☐ UKENTLIG ☐ SJELDENT	
BRUKER DU Å OPPHOLDE DEG HER? HVIS JA: NÅR? HVORFOR?	
KAN DU NEVNE NOEN GRUNNER TIL AT DU GÅR/ER HER I STEDET FOR ANDRE STEDER?	
ER DET NOE DU SKULLE ØNSKEVAR ANNERLEDES HER? HVA?	
ER DET NOE SOM MANGLER I DETTE OMRÅDET?	

4.1.5 Eksperimentelle metoder

Eksperimentelle design innebærer å påvirke og manipulere omgivelsene på ulike måter. Inspirasjonen til dette er hentet fra normbrytende eksperimenter som går ut på å gjøre noe uventet i en gitt sosial situasjon for så å observere reaksjonene. Dette kan gjøres ved å skape en passiar sone i et område som ikke har disse kvalitetene. Ved å ta aktiv del får vi innblikk i hvordan bruken av området endrer seg.

Metoden påskuddsintervju bygger på ideen om å skape et felles referansepunkt for å legitimere sosial interaksjon. Ved å tilby en kopp kaffe skapes en hyggelig situasjon som åpner opp for videre samtale. Disse samtalene kan gi et verdifullt innblikk i byrommet, samtidig som det kan føre til et formelt intervju. Den uformelle situasjonen senker terskelen for å dele opplevelser av byrommet. Dette kan danne grunnlaget for videre studier, som for eksempel utforming av observasjonskriterier eller intervjuguide.

4.1.6 Bruk av stillbilder, video og time-lapse

Stillbilder og videoopptak kan brukes som hjelpemidler i observasjonsstudier. Det kan gjøre det lettere å huske tilbake, og kan i tillegg brukes til å sammenligne området ved ulike forutsetninger, som tidspunkt eller værforhold.

Stillbilder kan brukes til å utføre analyser i ettertid, slik som å registrere hvor personer oppholder seg i byrommet, og hva de gjør. Bilder er ikke minst relevante i forbindelse med formidling av resultater til brukere og bestillere, blant annet for på tydeliggjøre hva slags fysiske elementer som er sentrale.

Video kan også brukes på samme måte for å se i detalj hvordan byrom brukes. Vanligvis vil fastmonterte kameraer benyttes i forbindelse med video-observasjon, såkalt "videografi" (Knoblauch, Schnettler, Raab mfl. 2006). For et annet innblikk kan et videokamera alternativt festes til en sykkel for å lage et tverrsnitt av hvordan et større område blir brukt på et spesielt tidspunkt. Ved å spille av videoen i etterkant kan en tegne et kart over hvor det befinner seg mennesker på dette tidspunktet.

Både foto og video er gode hjelpemidler som er lett tilgjengelig for observatører i dag. De aller fleste har dessuten smarttelefoner med kamerafunksjon som er tilstrekkelig for å fange aktiviteten i et byrom. Dette gjør metoden allment tilgjengelig og relativt rimelig.

Time-lapse-fotografi er en teknikk der et kamera tar bilder i en fast intervall som senere settes sammen til en sammenhengende video. Lengden på intervallene kan være korte eller lange avhengig av hvilken type informasjon som en vil hente ut fra materialet. Korte intervaller på 1 sekund eller mindre vil egne seg til å fange opp bevegelser, mens lengre intervaller på flere sekund eller minutt vil vise hvordan et område endrer seg over lengre tid uten å si noe på et detaljnivå, og vil dessuten kunne registrere opphold.

5 Uttesting i case

Her vil vi gjennomgå de empiriske funnene som ligger til grunn for vår utarbeiding av Bylivsinnsikten, som er beskrevet i kapittel 4. Først vil vi presentere casene og hvilke metoder vi testet på de ulike stedene. Deretter vil vi ta for oss hver enkelt metode, og beskrive hvordan vi har testet disse og hva vi kom frem til.

5.1 De tre casene

I samarbeid med Trondheim kommune ble metodeutprøvingen lagt til tre ulike steder; Klæbuveien, Teknobyen og St. Olavs, som alle befinner seg i Teknoaksen.

5.1.1 Klæbuveien

Klæbuveien kan defineres som en passiar linje. Denne blir sentral for å knytte sammen de ulike områdene i Kunnskapsaksen. Klæbuveien karakteriseres av en gjennomfartsåre plassert mellom gamle bygårder/blokkleiligheter på vestsiden av veien, og grøntområde Høyskoleparken på østsiden. I 2011 ble det anlagt sykkelfelt i Klæbuveien, som i dag regnes som en av Trondheims hovedfartsårer for syklist og fotgjenger. I Klæbuveien testet vi telling, observasjon og intervju, både med og uten et eksperimentelt metodisk design. Vi testet også bruk av time-lapse-kameraer for å undersøke hvordan dette kan brukes som et supplement til de tradisjonelle metodene.

5.1.2 Teknobyen (Dalsenget torg)

Dalsenget torg ved Teknobyen ligger i krysset mellom Abels gate og Udbyes gate. Som navnet tilsier skal det være et torg, og kan således betraktes som en passiar sone eller passiarnav. Området fungerer mest som en parkeringsplass for sykler og motorsykler, og som av- og påstigning og varetransport fra bil. Dette er inngangspartiet til *Miljøbygget*, som huser flere forskjellige bedrifter. Her ligger en felles kantine som benyttes av de omkringliggende bedriftene. Byggene utgjør for det meste arbeidsplasser, det foregår derfor lite aktivitet i området utenom rushtid og lunsjpauser, sett bort ifra gjennomfart av syklist og fotgjenger i gjennomfartsåren som går fra nord til sør på vestsiden av Elgeseter gate. Området preges av støy fra trafikken gjennom Elgeseter gate. I dette området testet vi observasjon og intervju.

5.1.3 St. Olavs (Håkon Jarls gate og Olav Kyrres gate)

Dette byrommet ligger mellom brorparten av byggene som utgjør St. Olavs Hospital og kan karakteriseres som et passiarnav. Ansatte, pasienter, pårørende og studenter benytter området som en gjennomfartsåre mellom byggene. Likevel utgjør sykehuset bare én delmengde av bylivet her, siden både beboere, næringsliv og pendlere inn og ut av Midtbyen passerer forbi hovedgata i området. Det er stor trafikk til enhver tid, også utenom rushtid og lunsjpauser. Det er få åpne plasser i det fri hvor folk kan oppholde seg over en lengre tidsperiode. I St. Olavs-området testet vi observasjon, intervju, og bruk av time-lapse i forskjellige konfigurasjoner.

5.2 Evaluering av metodene

I dette kapitlet vil vi vurdere de ulike metodene vi har testet ut, med en helhetlig vurdering og deretter en betraktning av fordeler og ulemper.

5.2.1 Evaluering av telling og utvikling av nytt telleskjema

I Klæbuveien og St. Olavs kartla vi *hvordan* rommene blir brukt som gjennomfartsåre og *hvem* som i hovedsak benytter områdene. I Klæbuveien startet vi først med et enkelt telleskjema som registrerte gående, syklende og motoriserte kjøretøy. Vi så tidlig at vi trengte et mer utfyllende telleskjema for å fange opp den varierte bruken av området. Vi så for eksempel at flere brukte Klæbuveien som joggeløype, det samme gjaldt ulike typer kjøretøy som vi ikke hadde forventet å se, med tanke på at veien er stengt for gjennomkjøring. Vi inkluderte derfor flere nye variabler i vårt telleskjema for å fange opp bredden i bruken av området. For å fange opp opphold over lengre eller kortere perioder innlemmet vi et åpent observasjonsfelt der den som utfører undersøkelsen kan beskrive oppholdene, fordi en telling i seg selv er for lite beskrivende for aktiviteten som finner sted.

Observasjonsfeltet vi inkluderte i telleskjemaet ble hyppig brukt for å registrere alle nyansene i bruken av byrommet. Eksempel på kommentarer i tellearkets observasjonsfelt er *"Mann spylar sykkelen sin på gata med hageslange"*, og *"To kvinner møter en mann på veien, slår av en prat før de går hver til sitt"*. Begge disse kommentarene synliggjør Klæbuveien som et nabolag, ikke bare en gjennomfartsåre. Slik informasjon er vanskelig å fange opp i et telleskjema uten mer utfyllende observasjonsfelt. For å registrere bruken, vil det derfor være hensiktsmessig med deskriptive kvalitative data. Telleskjema er en kvantitativ metode, og ved å inkludere et kvalitativt aspekt, vil telling bli en mer anvendelig metode for å fange opp hvordan et område blir brukt. Vi anbefaler derfor å innlemme ett eller flere observasjonsfelt i telleskjemaene som skal benyttes (se kapittel 4.1.3).

Fordeler	Ulemper
<p>Enkelt å gjennomføre</p> <p>Enkelt å bearbeide</p> <p>Kan brukes komparativt (for å sammenligne ulike steder over tid/til ulike tidspunkt)</p> <p>Genererer informasjon om bruken av byrommet og fanger opp aktivitetsnivå/intensitet</p>	<p>Gir begrensede kvalitativ data</p> <p>Kan være vanskelig å forhåndsdefinere alle relevante kategorier</p> <p>I områder med mye aktivitet kan det oppstå tellefeil.</p>

5.2.2 Evaluering av kvalitativ metode og utvikling av observasjonskriterier

Bruk av fri og standardisert observasjon ble testet i alle casene. Kvalitative observasjonsstudier brukes til å registrere og oppleve med egne sanser hvordan et område blir brukt. Gjennom observasjon som metode genererte vi mye, men selektiv informasjon om byrommene. Denne typen metode må derfor brukes som et supplement til andre metoder, fordi den kan være vanskelig å generalisere. Ved å bruke frie observasjoner fikk vi fanget opp uventede situasjoner og aktiviteter vi ikke hadde forutsett. Et eksempel på en fri observasjon kan være:

Ved lunsjtider kommer tre personer med hver sin stol under armen ut på parkeringsplassen ved KLP-bygget. Alle tre setter seg ned på et av de mest solfylte områdene på plassen, med hver sin matpakke på fanget. Enda en person kommer ut fra bygget og setter seg med de andre. Jeg legger merke til at de ikke bruker benkene som er plassert et par meter bortenfor. Her sitter de i ca. en halv time til de tar med seg stolene, under armen, og bærer dem tilbake inn i bygget. (Observasjon i Teknoaksen)

Å bruke en fri observasjon egner seg best når man har lite informasjon og forkunnskaper om byrommet, eller ikke har et klart mål for hva man ønsker å observere. Da vil det være gunstig ikke å la seg påvirke av forhåndsdefinerte kategorier eller forventninger om området. I en bylivsinnsikt, hvor man ønsker å evaluere gitte kriterier for et byrom vil det derfor være mer hensiktsmessig å bruke standardisert observasjon som metode. Standardisert observasjon skiller seg fra fri observasjon ved at det foreligger standardiserte kriterier for beskrivelse av området. Fordi det kreves en del etnografiske forkunnskaper for å gjøre en god fri observasjon, vil vi anbefale bruk av standardisert observasjon fordi dette enkelt kan gjennomføres av personer uten utbredt metodekunnskap. En slik metodisk utforming gir bedre sammenligningsgrunnlag og kan generere data som lettere lar seg behandle. En standardisert observasjon (trenger ikke å være stemningsrapport) kan være:

Vi observerar frå 10-tida. Himmelen er skyete med sporadiske solglimt. Det er stort sett mild temperatur, med innslag av gufsete vindblaff. Lydbiletet er ei blanding av maskinstøy, trafikk frå Elgeseter, blanda med koseleg fuglekvitring frå alle kantar. Mot 11 byrjar temperaturen å auke betrakteleg. Interessant å sjå korleis folk er kledd for forskjellig vær. Nokon går i t-skjorte, andre har på seg allværsjakke. Området er interessant. Mange asfalterte passasjar gjer at folk ikkje trenger å krysse graset i dei grønne områda. Det er innebygde snarvegar. Eit par sykklar gjennom området saman. På enden stoppar dei opp og gir kvarandre eit lite nuss før dei sykklar vidare i kvar si retning. I tillegg til vanlege sykklar i stativa er det også mange motorsyklistar her. (Observasjon i Teknoaksen)

Standardisert observasjon kan brukes som et supplement til andre metoder som intervjuer og tellinger. Vi anbefaler å benytte dette i begynnelsen av hver datainnsamling for å gi kontekstuell informasjon om dataene som samles inn videre, som en "stemningsrapport" av byrommet. Faktorer som vær, vind og temperatur kan være med på å forklare hvorfor tallene er som de er. Som nevnt anbefaler vi også at standardiserte observasjoner benyttes i telleskjema. Observasjoner kan også gjøres i etterkant ved hjelp av video og time-lapse (se kapittel 5.3).

Forslag til kriterier i "stemningsrapport" for standardisert observasjon :

- Vær og følelse av temperatur
- Støy
- Tempo (går/sykler fort/sakte?)
- Aktiviteter i området
- Bekledning (hva har folk på seg?)
- Oppholder noen seg på stedet? Hva gjør folk?
- Sammen/alene?
- Annet bemerkelsesverdig?

Fordeler	Ulemper
Informasjon om <i>hvordan</i> byrommet brukes	Kan være vanskelig å sammenligne observasjoner gjort av forskjellige personer
“Stemningsrapport” gir kontekstuell informasjon	Krevende
Fyldigere beskrivelser av byrommet	Subjektiv vurdering av byrommet

5.2.3 Evaluering av intervju som metode og forslag til intervjuguide

Spontane fokuserte intervjuer brukte vi i alle tre casene. Vi utarbeidet en kort intervjuguide som kunne besvares i løpet av 2-5 minutter. Spørsmålene legger vekt på *hvorfor* informanten er i området på dette tidspunktet, og hva informanten bruker området til ellers. De fleste intervjuene ble tatt opp med diktafon og transkribert og analysert i etterkant. Bruk av diktafon genererer data med høyere pålitelighet, men krever en del etterarbeid. Vi testet derfor også intervjuer uten bruk av diktafon, hvor vi noterte fortløpende stikkordsvis hva som ble sagt.

Korte intervjuer egner seg godt til studier av byrom/offentlige rom fordi den korte tidsrammen gjør det lettere å rekruttere informanter og få informasjon om den spontane bruken av byrommet. Alle casene i utforskningen representerer passiare linjer og nav, områder som karakteriseres av stor gjennomstrømming av folk, noe som kan vanskeliggjøre rekrutteringen av informanter. Vi anbefaler derfor bruk av intervjuer i byrom karakterisert som passiare soner, hvor folk oppholder seg over kortere eller lengre perioder. Det vil og fungere i områder der folk går i et mer bedagelig tempo, eksempelvis turområder. Eksperimentelle metoder kan brukes til å skape passiare soner (opphold) i områder som i utgangspunktet er passiare linjer eller nav (transport). Man skaper da et påskudd til sosial interaksjon og lavere tempo ved den midlertidige passiare sonen. Det ble lettere å rekruttere informanter i Klæbuveien da vi satte opp kafévognen og serverte kaffe. På denne måten fikk vi informasjon som ellers ville vært vanskelig tilgjengelig.

Fordi behandling av spontane fokuserte intervjuer med diktafon krever mer omfattende ferdigheter i kvalitativ metode (transkripsjon og analyse), har vi utarbeidet en kvalitativ intervjuguide som også kan benyttes i et intervjuskjema. I dette skjemaet benyttes åpne spørsmål der intervjueren noterer svarene fortløpende i stikkordsform under intervjuet. Åpne svar kan øke pålitelighet og gyldighet, selv om påliteligheten vil være lavere enn ved lydopptak. Metoden har imidlertid langt lettere etterarbeid. Intervjuing kan gjennomføres om man er alene, men for å sikre seg at man får med alt som blir sagt, stiller gode oppfølgingsspørsmål og være tryggere i intervjusituasjonen, kan det være hensiktsmessig å være to (der den ene stiller spørsmål og den andre noterer svarene).

Fordeler	Ulemper
<p>Fanger opp kvalitative aspekter ved byrommet (<i>hvorfor</i> det er et godt eller dårlig byrom)</p> <p>Genererer mer nøyaktig informasjon om aktiviteten som foregår i byrommet i tidsrommet for utspørringen.</p> <p>Kontekstuell og strategisk rekruttering</p> <p>Mulighet for mer utdypende informasjon (oppfølging)</p> <p>Enkelt å gjennomføre</p>	<p>Tidkrevende databehandling</p> <p>Krever analyseferdigheter</p> <p>Situasjonen kan begrense muligheten for å stille gode oppfølgingsspørsmål</p>

5.2.4 Evaluering av eksperimentelt metodisk design

Eksperimentelle design innebærer å påvirke og manipulere omgivelsene på ulike måter. Inspirasjonen til dette er hentet fra *normbrytende eksperimenter* (Garfinkel 1967) som går ut på å gjøre noe uventet i en gitt sosial situasjon for så å observere reaksjonene. Vi gjorde dette for eksempel ved å skape en passiar sone i et område som ikke til vanlig har disse kvalitetene, for å manipulere tempoet i en typisk gjennomfartsåre. Ved å spille en aktiv rolle, for eksempel ved å introdusere et fremmedelement i byrommet, får vi innblikk i hvordan bruken av området endrer seg.

I Klæbuveien testet vi flere ulike eksperimentelle design, der vi plasserte Sosiologisk Poliklinikk sin campingvogn ved det nedlagte bilverkstedet i Elgeseter gate 21. Vognen brukte vi som en mobil forskningsbase som vi testet metodene fra. Vi ønsket å se på hvordan gjennomfartsåren kunne brukes som et mulig oppholdssted. I helgen 6. - 8. mai satt vi opp en "pop up"-kafé, en provisorisk kafé med bord og stoler utenfor vognen, hvor vi delte ut gratis kaffe til forbi passerende.

I disse undersøkelsene testet vi en metode vi omtaler som *påskuddsintervju*. Dette bygger på ideen om at det kreves et *interaksjonspåskudd*, et felles referansepunkt, for å legitimere sosial interaksjon (Henriksen og Tjora 2014). Ved å tilby en kopp kaffe skaper vi en hyggelig situasjon som åpner opp for uformell samtale. Disse interaksjonene med forbi passerende endte ikke nødvendigvis i et formelt intervju, men en uformell samtale om byrommet. Fordi vi skapte en situasjon der vi senket terskelen for å dele opplevelser av byrommet, fikk vi også tilgang til mer langvarige samtaler. Under (eller i etterkant av) samtalene noterte vi ned stikkord over hva som ble sagt om byrommet. Slike stikkord kan benyttes på samme måte som den informasjonen som innhentes gjennom spontane fokuserte intervjuer (som også kan fungere som en spørreundersøkelse) for byrom. Det kan også danne grunnlaget for videre studier, som for eksempel utforming av observasjonskriterier eller intervjuguide.

Ved å inkludere observasjon som metode i et slikt eksperimentelt design, kan vi få fylligere beskrivelser av omgivelsenes reaksjoner på den gitte manipulasjonen, som

i vårt tilfelle var pop up-kaféen. Kombinasjonen av intervjuer og observasjon vil kunne gi et overblikk over hvordan hele området blir påvirket, ikke bare påvirkningen på dem som spesifikt ønsker å la seg intervjuet. Et eksempel vi selv observerte var at campingvognen påvirket hvordan folk beveget seg i området. Noen beveget seg tett opp til vognen, mens andre gikk i en stor halvsirkel rundt den. Tempoet ble også senket, og flere av sykklistene og joggerne i området stoppet opp i et kort tidsrom for å lese påskriften på vognen og hvilken aktivitet som fant sted. Dette er personer vi nok ellers ikke ville fått kontakt med fordi tempoet til vanlig er betydelig hurtigere, noe vi også undersøkte i etterkant uten det eksperimentelle designet. Uten campingvogn og den aktiviteten det genererte, ville vi måttet løpt etter en del av dem som befant seg i området.

Fordeler	Ulemper
<p>Få tilgang til flere typer informanter som aktivt bruker området</p> <p>Skaper en inngang til intervjuet gjennom interaksjonspåskudd</p> <p>Kan undersøke hva aktivitet og folkemengder gjør med områder som ikke legger til rette for midlertidige opphold</p> <p>Åpner opp for konkrete tilbakemeldinger om kvalitetene til området som man ikke aktivt har etterspurt</p>	<p>Kan skape usikkerhet og skepsis for noen av de forbipasserende</p> <p>Kan være tidkrevende både i planlegging og gjennomføring</p> <p>Kan være vanskelig å generalisere data fordi situasjonen er manipulert.</p>

5.3 Evaluering av teknologiske hjelpemidler

Vi vil her gi en evaluering av hvordan teknologiske hjelpemidler kan brukes som et hjelpemiddel i analyseprosessen. Først gir vi en betraktning av fordeler og ulemper ved bruk av stillbilder, video og time-lapse data. Deretter viser vi hvordan slikt materiale kan analyseres, før vi gir en mer detaljert beskrivelse av hvordan vi setter opp kamera til videre bruk av time-lapse.

5.3.1 Evaluering av stillbilder, video og time-lapse data

Kort sagt kan time-lapse og video, og i noen grad stillbilder svare på sentrale utfordringer knyttet til byromsinnsikt:

- Telle, for eksempel registrere antall gående, sittende, syklende personer
- Kartlegge hvor i byrommet personer oppholder seg
- Skissere bevegelsesmønstre, f.eks. tegne dette som linjer i et kart
- Fotfølge personer ved å se på tempo, valg av rute, aktiviteter

Vi vil derfor utdype mer i detalj nedenfor om bruk av time-lapse, men først en liten gjennomgang av fordeler og ulemper med stillbilder/video/time-lapse:

Fordeler	Ulemper
Nøyaktig/presist (validitet) Avlastende Informasjonstett Ser bevegelsesmønster og aktivitet Billig over tid Kan generere både kvalitative og kvantitative data Kan enkelt kombineres med andre (manuelle) metoder. Kan sammenlignes med data fra auto-tellinger	Stor datamengde (krever mye lagringsplass) Overføring av filer tar lang tid Skepsis til kamera (folk som ser at de filmes) Krevende å finne egnet kameraplassering Lav batterikapasitet på kamera

5.3.2 Analyse av video og time-lapse data

Når dataene lagres og kan hentes frem i ettertid, muliggjøres samarbeid i analyseprosessen med andre som ikke var tilstede i felten (Tjora 2012). Slik kan bruk av time-lapse fungere kvalitetssikrende, ved at man kan gjenoppleve situasjoner, men også oppdage situasjoner som ble oversett ved første øyekast. Bruk av kamera kan også gjøre arbeidet i felten mindre ressurskrevende. Det tillater også forskeren å konsentrere seg om å utføre andre kvalitative metoder, som spontane fokuserte intervjuer.

Ved å ha en lagret video åpnes også mulighetene til å utføre flere forskjellige analyser på det samme datamaterialet. En kan for eksempel drive systematiske

tellinger der observatøren ser etter demografiske faktorer som kjønn og alder, eller om hvor mange som reiser gjennom området i grupper eller alene. Videoformatet tillater å stoppe og gå tilbake i tidslinjen for å verifisere tellinger og har mulighet til et betydelig detaljfokus.

Time-lapse kan også brukes for å avdekke hvordan mennesker beveger seg gjennom et område. Ved å følge med på personer og tegne linjer for hvor de går på et kart kan en avdekke mønstre i bruksområdet som ikke er lett å se med det blotte øyet. Detaljer som kan avdekkes på denne måten kan for eksempel være hvordan personer går og oppholder seg i relasjon til sollys som brytes mellom bygningene, eller hvordan eventuelle mindre synlige element påvirker bruken av fysiske rom.

5.3.3 Mer detaljert om time-lapse oppsett

Siden detaljnivået for time-lapse avhenger av hvor lange tidsintervaller som er brukt mellom hvert bilde er det hensiktsmessig å endre innstillinger etter hvilke studier en vil gjennomføre. For å se på hvordan mennesker beveger seg gjennom et byrom vil korte intervaller på 2 sekunder eller mindre være mest hensiktsmessig. Med lengre intervaller vil ikke kameraet rekke å ta flere bilder av personer som passerer før de er utenfor rekkevidden til kameraet. Dess kortere intervaller vil også gi et glattere bevegelsesmønster i den ferdige videofilen.

I studier som ser på hvordan et området forandrer seg over tid, og for å registrere opphold, kan man tillate seg å bruke lengre intervaller fra 10 sekunder, til ett minutt eller mer. Her er vi ikke interessert i å se på hvordan enkeltpersoner beveger seg, men et mer helhetlig bilde av hvordan et byrom blir brukt. På samme måte som med bevegelse vil kortere intervaller gi et mer detaljert bilde av bruksområdet.

Der hvor man er interessert i å dokumentere bevegelse, vil det være hensiktsmessig med kortere intervaller. For eksempel for registrering av bevegelse eller for telling:

- Passiare linjer og nav: 1-2 sekunders intervaller
- Passiare soner: 1 sekund intervaller

Dersom området innenfor bildet er meget stort (tatt fra høythengende kamera) kan intervallene være lengre enn dersom bildeutsnittet er lite.

Lengre intervaller (5 - 10 sekunder) kan være hensiktsmessig for å se hvordan grupper dannes og endrer seg over tid, så lenge de befinner seg relativt rolig innenfor et område, men man mister muligheten til å fange opp nyanserte bevegelsesmønstre for enkeltpersoner og grupper. Oppsummert vil raskere intervaller fange opp bevegelse, mens lengre intervaller vil kun fange opphold over tid, siden en person kan ha passert hele synsfeltet mellom hver gang et bilde tas. Raske intervaller (2 sekunder eller mindre) vil derfor også gi et rikt datamateriale i passiare soner, men samtidig føre til en større mengde datamateriale som må behandles.

7. Oppsummering av empiriske funn

Her vil vi gi en kort oppsummering av noen av de empiriske funnene vi tilegnet oss i undersøkelsene i de ulike byrommene; Klæbuveien, St. Olavs og Teknobyen, under metodeutprøvingen. Som nevnt, ble ikke alle metodene testet ut i alle casene, noe som preger det empiriske materialet vi sitter igjen med.

7.1 Klæbuveien

I Klæbuveien testet vi telling, observasjon og intervju (både med og uten et eksperimentelt metodisk design). Ved bruk av observasjon og spontane fokuserte intervjuer fant vi at mange benytter området som gjennomfart til nærbutikk, skole og jobb, eller på vei til rekreative omgivelser som Høgskoleparken. Dette gir oss en indikator på at Klæbuveien utgjør et ikke-sted (Augé 1995), det fyller en ganske fastsatt funksjon, og det er et byrom hvor man beveger seg fra et sted til et annet. Det er få arealer som innbyr til opphold, og transporten foregår gjerne i et høyt tempo, spesielt blant syklister og joggere. Det er i all hovedsak en gjennomfartsåre og et viktig bindeledd mellom Midtbyen, Bakklandet og Lerkendal. Grøntområdene rundt Døvekirken og begge sider av Høgskoleparken vil på dager med godt vær eller på vår- og sommerstid fungere som passiare soner med improviserte aktiviteter som fotball, frisbee, soling og grilling. Klæbuveien er i all hovedsak til gjennomfart for dem som bor eller jobber/studerer i nærmiljøet, og grøntområdene spiller en stor rolle for hvorfor denne gaten blir valgt som trasé.

Ved bruk av telling kom vi fram til at området trafikkeres jevnt av nesten like mange syklister som fotgjengere. Et eksempel fra en times kontinuerlig telling (14:20 - 15:20) søndag 8.mai 2016 viser 114 fotgjengere (108 voksne og 6 barn) og 99 syklister (90 voksne og 9 barn på egen sykkel). Tendensen med nesten like mange syklister som fotgjengere på dette stedet har vi også sett gjennom flere tellinger på ulike tidspunkt og dager. De fleste syklistene sykler i de henviste sykkelfeltene, fotgjengerne derimot beveger seg mer spredt, på fortauet eller midt i veien, og en del beveger seg også på stiene langs gresset og andre "snarveier". Vi observerte ingen tydelige konflikter mellom syklister og fotgjengere. Et ikke-asfaltert felt i veien ved Elgeseter gate 21 var et tydelig hinder for mange av syklistene på grunn av de høye og skarpe kantene. Veien blir også brukt av flere andre trafikanter; rullebrett, rulleski, rulleskøyter, rullestolbrukere, liggesykler, elektriske enhjulinger, rullatorer, barnevogner og lignende. Det er derfor betydelig mer variasjon av (myke) trafikanter enn fotgjengere, syklister og bilister.

I intervjuene fikk vi også tilbakemeldinger på hvordan brukerne vurderte kvaliteten til området, og spesifikke ønsker om hva som burde vært annerledes for at Klæbuveien ville bli vurdert som mer attraktiv. Tilbakemeldingene kan kategoriseres etter trygghet, estetiske kvaliteter og mangel på sitteplasser og servicetilbud i området. Et ønske om kafé/bar i området (og et savn etter de nedlagte møteplassene Kafé Lucas og Pias) ble ofte nevnt. Få av dem vi snakket med følte at området egnet seg til å oppholde seg lenge i, med unntak av parkarealene på sommerstid og solskinnsdager. Av turgåerne, spesielt fra den eldre garde, ble det ytret ønsker om flere benker langs veien. En av informantene våre etterlyste speil på flere av gatehjørnene for å gjøre det lettere å se om det kom biler inn fra sidegater og bakgårder. Empirien viser at selv om Klæbuveien i utgangspunktet fyller en bestemt funksjon, "å bevege seg fra et sted til et annet", kan man legge til rette for et større

passiar-potensial ved å etablere møteplasser og sitteplasser. Vi fikk bekreftet dette gjennom vår pop-up-kafé, der både studenter, turgåere og andre satte seg ned, og påpekte mangelen på og behovet for nettopp dette. Et slikt grep vil kunne gjøre Klæbuveien og nærområdene til mer åpne og levende bymiljø.

7.2 Teknobyen

I Teknobyen testet vi intervjuer, observasjon, telling og mapping. Observasjonene våre er konsentrert om Dalsenget Torg, som er et fellesareal som binder sammen byggene i Teknobyen; Miljøbygget, Teknostallen, og Teknobyen Innovasjonssenter. Dette området brukes, i likhet med Klæbuveien, først og fremst som en gjennomfartsåre som går parallelt med Elgeseter gate, eller for å komme seg til og fra de forskjellige byggene i Teknobyen. Dalsenget Torg var betydelig mindre befolket enn Klæbuveien i det tidsrommet vi tilbrakte der. Sykkelveien som går gjennom området er hyppig brukt av syklister, men det er noe mindre gangtrafikk, som i stedet later til å avta ved enden av Udbyes gate. Selve Dalsenget Torg er en åpen plass som er tilrettelagt for sykkel- og mopedparkering. Torget er belagt i grå betong, og har noen små grøntarealer langs Abels gate og sykkelveien. Området er lite skjermet og deler av plassen preges derfor av støy fra Elgesetergate. Dette ble også et gjennomgående tema i intervjuene. Mangelen på skjerming både fra støy, eksos, vind og regn gjorde det lite attraktivt som uteområde på andre dager enn de aller mest solfylte, men selv ikke da ble det opplevd som en optimal plass å sitte. Beplantning (hekk, busker og større grøntarealer), skjerming (overbygg, glassvinduer og tak), samt flere sitteplasser og bord ble nevnt som konkrete mangler ved området. Noe som kom til syne i observasjonene var at flere valgte å oppholde seg ute i fellesområdet når det var sol, men at det på kaldere og våtere dager ikke fantes ly for vind og regn. Det var derfor betydelig reduksjon i aktiviteten når det regnet, noe som både kom til syne gjennom observasjon og telling.

Observasjonene våre viser at benkene som er plassert i skyggen langs veggen ved inngangen til Miljøbygget blir brukt i svært liten grad, med unntak av noen røykere. Benkene som er plassert midt i det lille grønne området ved sykkelparkeringen ble derimot hyppigere brukt. De forbipasserende satt seg gjerne ned på benkene i fem til ti minutter før de spaserte i rolig tempo videre. Vi observerte også flere som kom gående ut fra byggene i nærheten for å ta en lengre telefonsamtale. På en særdeles varm solskinnsdag ser vi en større gruppe som tar med seg stoler fra kantinen ut på Dalsenget Torg for å spise lunsjen sin i solen. Fra en uformell samtale med denne gruppen får vi vite at dette er noe de bruker å gjøre når det er varmt ute. Disse utgjorde likevel bare et mindretall av dem som arbeider i bedriftene rundt, så det er tydelig at dette ikke gjelder så mange. Benkene i solen egner seg ikke for at større grupper skal kunne sitte og snakke sammen, og dette var grunnen til at gruppen vi observerte selv tok med seg stoler for å gjøre stedet mer innbydende.

Vi observerte en stigning i aktivitetsnivået fra halv tolv-tiden da flere personer beveget seg mellom byggene, særlig til og fra Miljøbygget. Kantinen i Miljøbygget deles av alle byggene i Teknobyen, og fungerer derfor som et felles samlingssted som flere benytter i lunsjtiden, og kan betraktes som en node som genererer aktivitet i området. Området blir også brukt til av- og påstigning fra privatbiler og drosjer. Særlig rundt lunsjtid har vi registrert flere bilister som kjører inn på Dalsenget Torg for å sette av eller hente personer.

7.3 St. Olavs Hospital

Ved St. Olavs Hospital testet vi parallell observasjon ved bruk av time-lapse, plassert på tre strategisk valgte lokasjoner i området: langs sykkelstien fra Midtbyen og Studentersamfundet, mot Hardråde (det andre krysset) og Griegs gate. Ved å sette kameraene i time-lapse-modus og ta bilder innenfor det samme tidsrommet (10:30-11:00), på to ulike dager med to ulike værmeldinger (den ene solrik og ganske varm, den andre regnfull og kald) fikk vi informasjon om hvordan været påvirker aktiviteten i området, hvor og hvordan enkeltpersoner beveget seg gjennom området, hvilken type trafikanter dette var, samt interaksjonene med andre trafikanter og omgivelsene. Ved å observere fra flere vinkler, fikk vi et godt overblikk over området. De fleste som beveget seg gjorde dette til fots, og som forventet var det mer aktivitet dagen med sol, sammenlignet med dagen det regnet. Vi observerte også variasjon blant de myke trafikantene: I tillegg til fotgjengere, syklistene og bilister, så gikk folk med barnevogn og rullator, satt i rullestol eller kjørte sparkesykkel.

St. Olavs er et tungt trafikkert område, selv utenfor rushtiden og lunsjpausene. Fotgjengere og syklistene beveger seg raskt gjennom området, uten å komme i konflikt med biltrafikken. Området lar ansatte, pårørende og pasienter bevege seg mellom to eller flere bygg, men veldig få interagerer med omgivelsene. De går rett forbi. Det er noen få benker plassert rundt omkring, men de er vanskelig å få øye på. Dette kan skape en mer skjermet atmosfære for dem som bruker benkene (i positiv forstand), men det indikerer også at det er svært få passiare soner.

Langt flere passerte gjennom Hardråde (287 i sol og 137 i regn) kontra både sykkelstien (106 i sol og 81 i regn) og Griegs gate (113 i sol og 76 i regn) av fotgjengerne. Likevel passerte flest syklistene ved selve sykkelstien (29 i sol og 9 i regn), som knutepunktet mellom Midtbyen og sørover mot Lerkendal og omkringliggende områder. Langs sykkelstien var det også plassert et stort (men også helt fullt) sykkelstativ, noe som kan indikere at det meste av sykkelaktiviteten går gjennom denne delen av området.

8. Etske hensyn i bylivsforskning

Informert samtykke er et etisk prinsipp i forskning (NESH 2006). Dette innebærer at deltakelse i en studie skal være frivillig, involverte skal være informert om undersøkelsens formål, hvordan studien gjennomføres, og ha anledning til å trekke seg hvis de ønsker det. Prinsippet om informert samtykke kan ikke følges ved bruk av skjult observasjon. I følge forskningsetiske retningslinjer (NESH 2006) kan prinsippet om informert samtykke unntas i enkelte tilfeller hvor forskeren ikke har kontakt med informantene, og det dreier seg om informasjon som ikke er sensitiv, og at forskningen har større nytteverdi enn ulempene som påføres deltakerne. Det kan derfor argumenteres for at skjult observasjon i offentlige rom er etisk forsvarlig, så lenge observasjonene ikke genererer sensitive data, eller personopplysninger og gjenkjennende karakteristikk knyttet til enkeltindivid. I vårt metodeopplegg er det ikke lagt opp til datainnhenting som bryter med NESH eller NSD (Norsk senter for forskningsdata) sine etiske prinsipper.

Ved bruk av time-lapse som metode vil man møte større etiske utfordringer på grunn av lagring og bruk av bildemateriell. Når vi kontinuerlig tar bilder over et gitt tidsrom

(gitt kameraets batterikapasitet) har vi liten kontroll over hvem som blir avbildet, og i hvor stor grad de er gjenkjennelige.

Dette problemet mener vi å ha redusert etter å ha konkludert med at oversiktsbilder gir det beste materialet for analyse. I oversiktsbildene tar de forbipasserende mindre plass i bilderammen og er mindre gjenkjennelige enn på bilder tatt fra en lavere og tettere vinkel.

I Norge er det lov til å både fotografere og filme på offentlige steder, så fremt motivet i bildene ikke fokuserer på enkeltpersoner, på barn, eller kan tolkes krenkende. Bilder av hendelser eller folkemengder er dermed fullt lovlig. På den andre siden er det strenge regler for overvåkning. Kort sagt er det ikke lov til å overvåke offentlige steder for andre enn offentlige myndigheter. Spørsmålet er derfor hvor grensene går mellom bilder, video og overvåking. Datatilsynet konkluderer med at bruk av time-lapse er lovlig så lenge følgende to retningslinjer blir fulgt: (1) kameraets plassering og oppløsningen på bildene må være innstilt på en slik måte at enkeltpersoner ikke kan gjenkjennes og (2) hyppigheten av fotograferingen må være så sjelden at det ikke foregår overvåkning (i følge Datatilsynet, udatert). Så lenge kameraet ikke blir skrudd fast og stasjonert over lengre tid i området slik at det grenser mot overvåkning (men tar det ned etter hver økt) kan time-lapse som metode fint anvendes.

9. Refleksjoner og anbefalinger

Kvalitativ metode kan benyttes for å si noe om hvordan og hvorfor et byrom blir brukt. De metodene og designet som er blitt valgt ut, testet og videreutviklet gjennom vårt oppdrag kan enten stå alene i kvalitativ utforskning av bylivet eller benyttes som et supplement til kvantitative metoder og design. Når det er sagt, så holder våre metoder et nivå av systematikk som lar en benytte enkelte tilnærminger (for eksempel systematisk observasjon) for å oversette resultatene til kvantitative data. Resultatene fra Bylivsinnsikten bør på ulike vis kunne analyseres i sammenheng med for eksempel transportvaneundersøkelser, demografiske analyser og Midtby Management sine tellinger.

En sentral faktor som spiller inn på arbeidet vårt er været: I løpet av datainnsamlingen har vi hatt svært varierende værforhold, og det å stille godt påkledd som observatør og/eller "pop up"-kafévert har vært en viktig forutsetning for prosessen. Været er umulig å kontrollere, og kan føre til at man må bruke mer tid på datainnsamling eller i større grad måtte tilpasse opplegget underveis. Vi anbefaler at byromsundersøkelser utføres på godværsdager, siden dette vil gi et bilde på hvordan byrommet blir brukt under best mulige forutsetninger. Byrom som i slike situasjoner ikke skaper muligheter for passiar, vil under ingen omstendigheter generere levende byrom.

Hvilke metoder som egner seg kan variere ikke bare mellom byrom, men også etter tidspunkt på dagen. I Klæbuveien var det flere som var villige til å delta på intervju, men siden Klæbuveien er en gjennomfartsåre erfarte vi at det var vanskelig å rekruttere informanter på travle tidspunkt, særlig i morgenrushet da folk var på vei til jobb og studier. Å gjøre intervju før kl. 8 på morgenen, når folk er på vei til jobb er derfor ikke spesielt gunstig, og da passer telling og observasjon bedre til å utforske

byrommet. På Dalsenget Torg og ved St. Olavs hospital var det gjennomgående vanskeligere å få informanter fordi de fleste forbipasserende hadde dårlig tid.

10. Etterord

Vi har i arbeidet med bylivsinnsikt vært opptatt av å ta noen skritt i nye retninger som kan generere bedre og mer nyansert kunnskap om hvordan byrom brukes og hvordan potensialer kan utnyttes bedre. På den ene siden er dette metodisk nybrottsarbeid og på den andre siden tar vi opp tradisjoner etablert for eksempel i bystudier i Chicago før annen verdenskrig og time-lapse-studier av William H Whyte på 1970-tallet.

For Sosiologisk Poliklinikk er koblingen mellom (nesten glemte) tradisjoner og kunnskaper og muligheter med *utadvendt sosiologi* i samarbeid med samarbeidspartnere (som kommunen) en essensiell bærebjelke. Vi er likevel bare i starten av å bygge ut en større metodologisk portefølje for bedre å forstå urbant liv generelt, og bruk av byrom mer spesifikt. Uttesting av ulike metoder er ressurskrevende og vil måtte pågå videre for å utvikle mer sammensatte erfaringer og evalueringer.

Referanser

Atkinson, P. og Housley, W. (2003) *Interactionism*. London: Sage.

Augé, M. (1995) *Non-Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. London: Verso.

Datatilsynet (udatert). *Kameraovervåking - hva er lov?*
<https://www.datatilsynet.no/Teknologi/Kameraovervaking/Hvilke-omrader-kan-overvakes/>

Garfinkel, H. (1967) *Studies in Ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press.

Gehl, J. (1971) *Life Between Buildings*. Copenhagen: Danish Architectural Press.

Gehl, J. og Svarre, B. (2013) *How to Study Public Life*. Washington DC: Island Press.

Gehl, J., Brack, F. og Thornton, S. (1977) *Interface between public and private territories in residential areas*. Melbourne: University of Melbourne.

Grønning, I. (2009) *Rom for fellesskap? En kvalitativ studie av sosiale og fysiske aspekter ved bomiljø i Ilsvika Garden*, Institutt for sosiologi og statsvitenskap. Trondheim: NTNU.

Heath, C., Hindmarsh, J. og Luff, P. (2010) *Video in Qualitative Research*. London: Sage.

Henriksen, I. M. og Tjora, A. (2014) 'Interaction Pretext: Experiences of Community in the Urban Neighbourhood', *Urban Studies*, 51 (10): 2111-2124.

Knoblauch, H. (2006) 'Videography. Focused Ethnography and Video Analysis', i Knoblauch, H., Schnettler, B., Raab, J. og Soeffner, H.-G. (red.) *Video Analysis:*

- Methodology and Methods. Qualitative Audiovisual Data Analysis in Sociology* (s. 69-83). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Knoblauch, H., Schnettler, B., Raab, J. og Soeffner, H.-G. (red.) (2006) *Video Analysis: Methodology and Methods* utgave. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Luff, P., Hindmarsh, J. og Heath, C. (red.) (2000) *Workplace Studies: Recovering Work Practice and Informing System Design* utgave. Cambridge: Cambridge University Press.
- NESH (2006) Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi. edited by humaniora, D. n. f. k. f. s. o. Oslo: NESH.
- Rodeo (2014) Case Fredrikstad: Bylaboratorium for Nærhetsbyen.
- Schiefloe, P. M. (1985) *Nærmiljø i bysamfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Schütz, A. (1970) *On Phenomenology and Social Relations: Selected Writings*. Edited by Wagner, H. Chicago: University of Chicago Press.
- Tjora, A. (2012) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 2. utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Tjora, A. (2016) 'Passiare fellesskap', *Plan* (1): 46-51.
- Trondheim kommune (2016). *Byrom i sentrum. Byromsstrategi for Trondheim sentrum 2016-2019*. <https://www.trondheim.kommune.no/byrom/>
- Whyte, W. F. (1943) *Street Corner Society: The Social Structure of an Italian Slum*. Chicago: University of Chicago Press.
- Whyte, W. H. (1977) 'New York and Tokyo: A Study in Crowding', i LaFarge, A. (red.) *The Essential William H. Whyte* (s. New York: Fordham University Press.
- Whyte, W. H. (1980) 'The social life of small urban places', i LaFarge, A. (red.) *The Essential William H. Whyte* (s. New York: Fordham University Press.